

НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ КОМУНІКАТИВНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

УДК 372.881.111.1

О. В. Орловська

На сучасному етапі розвитку вищої школи особливої актуальності набуває її інтегрування у міжнародну систему освіти, у тому числі і у сфері навчання іноземних мов. Основну увагу необхідно приділяти забезпеченню базового мінімуму навчання з раціональним співвідношенням видів мовленнєвої діяльності. Опанування іноземної мови розглядається як надбання комунікативної компетенції на базі сформованої лінгвістичної компетенції.

У сучасній педагогічній науці питання формування комунікативної компетенції студентів філологічних спеціальностей з урахуванням вимог Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти досліджувались багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими: О. Бігич, Н. Бориско, Л. Калініною, С. Ніколаєвою, Т. Олійник, Л. Рудаковою, Н. Скляренко, І. Тараненко та ін.

Водночас вирішення проблеми комунікативно-орієнтованого навчання студентів-філологів іноземній мові не можна вважати достатньо розробленою і тому потребує окремих досліджень.

Мета статті – показати пріоритетну роль нетрадиційних методів комунікативно-орієнтованого навчання студентів-філологів англійської мови у вищому навчальному закладі (ВНЗ).

Практична необхідність навчання іноземній мові визначає пріоритет тих чи інших методів. Сьогодні у методиці викладання іноземних мов перевага надається *структурно-орієнтованим* методам, спрямованим на формування певних навичок вимови, відбору лексичного матеріалу, граматичного оформлення висловлювань, та *комунікативно-орієнтованим* методам,

спрямованим на формування вмінь адекватно висловлювати думки на конкретній мові.

Під комунікативністю ми розуміємо оптимальність навчання з точки зору ефективності впливу на студентів. Комунікативність (лат. *communicatio*) – акт спілкування, зв'язок між двома і більше індивідуумами, заснований на взаєморозумінні [5, с. 34]. Відповідно, основу всіх методів комунікативного навчання повинно складати вміння встановлювати зв'язок, знаходити успішні форми спілкування будь-якою мовою. Це буває зробити досить важко навіть при вивченні рідної мови, коли думки та дії учасників спілкування є зрозумілими один одному. Іноземну мову, у цьому плані, вивчати важче, оскільки не завжди студенти розуміють один одного.

Традиційні методи навчання передбачено базовою програмою й орієнтовано на заучування, “зазубрювання” штатних завдань з тем, регламентованих програмою. Ці методи не завжди дають позитивні результати, оскільки не спонукають студентів до активного “говоріння”. Їх суть зводиться до опанування мінімального словникового запасу та вміння відтворити завчений діалог.

Особливий інтерес становлять методи, що стимулюють активну розумову діяльність і спонукають студентів до висловлення думок англійською мовою. Комунікативний напрямок навчання англійській мові вимагає перегляду та переорієнтації всіх компонентів навчального процесу. Найповніше цей метод реалізується у тому випадку, коли викладач використовує нетрадиційні методи комунікативного спілкування.

Основним принципом комунікативно-орієнтованого навчання є мовна діяльність. Учасники спілкування повинні навчитися вирішувати реальні й умовні завдання спільної діяльності за допомогою іноземної мови. Навчання при цьому відбувається через завдання (*activities*), які реалізуються за допомогою методичних прийомів (*techniques*) та вправ (*exercises*) [5, с. 47].

Комунікативне завдання розглядається нами як мета, поставлена в певних умовах спілкування, з яких зрозуміло, хто, що, кому, за яких обставин і навіщо

говорить. Комунікативні завдання допомагають вивести студентів за межі навчальної діяльності завдяки певній ролі, визначеній наперед. Ситуація та роль керують мовною поведінкою студентів. Призначення комунікативних завдань полягає в тому, щоб спонукати студентів до вирішення нових завдань спілкування за допомогою мовних засобів, засвоєних на основі вихідних полілогів.

Створення і формування комунікативних завдань вимагає великої винахідливості. Важливо будувати їх на захоплюючому матеріалі реальної дійсності, мобілізуючи також фантазію студентів. У викладача повинен накопичуватися “банк фактів”, свого роду колекція дивовижних випадків, які можуть бути перетворені в такі завдання, що підвищують тонус спілкування, стимулюючи мовотворчість.

Прикладом нетрадиційних методів спілкування студентів-філологів на заняттях англійської мови у ВНЗ у цьому випадку будуть завдання таких видів:

- 1) комунікативні ігри (communication games);
- 2) комунікативні стимуляції (communicative stimulations in role-plays and problem-solving);
- 3) вільне спілкування (socialization) [2, с. 23].

Сьогодні отримує все більшої популярності трискладова форма виконання комунікативно-орієнтованих завдань (three-phase frame-work). Будь-яке завдання виконується в три етапи:

- 1) підготовчий (pre-activity);
- 2) виконавчий (while-activity);
- 3) підсумковий (post-activity) [1, с. 75].

При цьому необхідно створити позитивні умови для активної та вільної участі студента у мовній діяльності. Отже, ми отримуємо таке:

- студенти отримують можливість вільного висловлювання своїх думок і почуттів у процесі спілкування;
- кожний учасник групового спілкування залишається у фокусі уваги інших;

– самовираження особистості стає важливішою за демонстрацію мовних знань;

– заохочуються навіть суперечливі, парадоксальні, “неправильні” судження, які, однак, свідчать про самостійність студентів, їх активну позицію;

– учасники спілкування відчують себе у безпеці від критики, переслідування за помилки та покарання у вигляді негативної оцінки;

– використання мовного матеріалу підкорюється завданню індивідуального мовного задуму;

– мовний матеріал відповідає мовно-розумовим можливостям студентів [1, с. 78–80].

При цьому мовні помилки слід вважати не лише можливими, а й нормальними. Розмовна граматики допускає певні відхилення від граматики писемної мови.

Зазначені вище умови, на наш погляд, є обов’язковими у процесі вивчення англійської мови.

Важливу роль при реалізації нетрадиційних методів відіграє інформативна компетенція студентів, яка містить:

– інформаційні “фрейми” (frames);

– сформовані знання (schemata);

– мовну картину світу (language representation of the world) в її іншомовній формі;

– фонові знання (background knowledge);

– загальний кругозір (general knowledge) [3].

Це є важливою умовою залучення студентів у спілкування. Мовчання студента на занятті часто пояснюється тим, що він не знає предмету розмови, не має особистого ставлення до обговорюваної проблеми, не знайомий з можливими способами ведення спілкування, хоча і вивчив лексику та граматику.

Комунікативно-орієнтоване навчання англійської мови може здійснюватися з використанням завдань типу “інформаційна нерівність” учасників (information gap).

Завдання типу “інформаційна нерівність” можуть мати такі нетрадиційні форми:

– picture gap (студенти отримують майже однакові картинки, проте деякі зображення відрізняються і ці відмінності необхідно виявити за допомогою запитань, не бачачи картинки партнера – matching tasks);

– ext gap (студенти отримують аналогічні тексти або фрагменти одного і того ж тексту одного студента відсутні в тексті іншого студента, а нестачу інформації необхідно відновити – jig-saw reading);

– knowledge gap (в одного студента є інформація, якої не має в іншого й її необхідно відновити – complete-the-table tasks);

– belief gap (у студентів є різні переконання, а потрібно виробити єдину думку);

– reasoning gap (у студентів є різні докази, які необхідно зібрати разом і співставити) [6, с. 26–32].

Нетрадиційною формою навчання спілкування студентів-філологів у ВНЗ можна вважати рольове спілкування, що реалізується через рольову гру. Однак рольове спілкування організовується відповідно до розробленого сюжету та вимагає розвинутих соціальних умінь. У зв'язку з цим рольові ігри на заняттях англійської мови у ВНЗ містять елементи соціального тренінгу (вправ у спілкуванні). Наведемо декілька прикладів подібних завдань:

– line-up (студенти намагаються вишикуватися в ряд згідно із запропонованою ознакою);

– strip-story (кожен студент отримує свою фразу і намагається швидше зайняти відповідне місце у “розповіді”);

– smile (студенти підходять один до одного та з обов'язковою посмішкою обмінюються репліками);

– merry-go-round (студенти утворюють зовнішнє і внутрішнє коло та, рухаючись по колу, обмінюються репліками);

– contact (студенти підходять один до одного і починають розмову);

– king words (студенти говорять будь-які приємні слова на адресу співрозмовника);

– reflection (учасники намагаються уявити, що думають про них інші студенти);

– listening (студенти уважно слухають партнера, киваючи на знак згоди та висловлюючи згоду з ним) тощо [4].

З метою реалізації нетрадиційних методів комунікативного спілкування студентів-філологів на занятті необхідно мати чітке уявлення про комунікативну організацію заняття англійської мови у ВНЗ. Для її здійснення необхідно визначити предмет, мету та форму спілкування студентів, вибрати ефективну форму подачі матеріалу, постійно підтримувати мовно-розумову активність студентів. Комунікативна організація заняття англійської мови – це і внутрішній стан викладача та студента. Викладач і студент можуть досить активно обмінюватися репліками у режимі “викладач-студент”, “викладач-група”, “студент-студент” тощо.

Особливу увагу при використанні нетрадиційних методів комунікації студентів-філологів на заняттях англійської мови у ВНЗ слід приділяти комунікативним умінням. Проаналізуємо комунікативні навички студентів, поділяючи їх на такі блоки:

1. Вимоги до навчання говоріння. Сфери спілкування та тематика (уміння спілкуватися з однолітками).

2. Діалогічна мова (різні види діалогів, розпитування, обмін думками, інформацією тощо).

3. Монологічна мова (висловлювання, переказ почутого, побаченого чи прочитаного тощо).

Перераховані вміння комунікативного спілкування повинні реалізовуватись при комунікативно-орієнтованому навчанні як у базовому

курсі, так і у процесі інтенсивного навчання англійської мови з використанням нетрадиційних методів комунікативного навчання.

Кожний з трьох блоків має на увазі розвиток певних комунікативних навичок. Наприклад, перший блок містить вимоги до вмінь спілкування з іноземними студентами у різних ситуаціях та сферах діяльності тощо.

Розглянемо декілька прикладів нетрадиційних методів комунікативно-орієнтованого навчання студентів-філологів англійської мови у ВНЗ, а саме: “скетч”, “рольову гру”, “круглий стіл”, “дискусію”.

Скетч – це коротка сцена, розіграна за заданою проблемною ситуацією з указівкою діючих осіб, їх соціального статусу, рольової поведінки. Скетч, на відміну від рольової гри, характеризується меншою складністю і свободою мовної поведінки персонажів. У вигляді скетчів можуть бути розіграні невеликі сцени, що належать до соціально-побутової сфери за темами “Харчування”, “Покупки”, “Місто і його визначні місця”, “Подорож” [2, с. 39].

Рольова гра надає можливість моделювати ситуації реального спілкування та відрізняється, перш за все, свободою і спонтанністю мовної та немовної поведінки персонажів. Рольова гра передбачає наявність певної кількості персонажів, а також ігрової проблемної ситуації, в якій учасники гри діють. Кожен учасник під час гри організовує свою поведінку залежно від поведінки партнерів і своєї комунікативної мети. Підсумком гри має стати вирішення конфлікту [6, с. 18].

Круглий стіл – це обмін думками з якого-небудь питання, проблеми, що цікавить учасників спілкування. Беручи участь у круглому столі, студент висловлюється від своєї особи. Проблеми, які обговорюються за “круглим столом”, можуть бути досить різноманітними: соціальними, країнознавчими, морально-етичними тощо. Участь у круглому столі вимагає від студентів досить високого рівня опанування мови та наявності певних знань з проблеми. Тому як прийом контролю “круглий стіл” можна застосовувати на вдосконаленому етапі навчання і після закінчення роботи над певною темою або кількома суміжними темами [2, с. 35].

Дискусія є однією із форм суперечки як словесного змагання. Це обмін думками стосовно будь-якого предмета з метою досягнення єдності поглядів на цей предмет. Обов'язковою умовою дискусії є наявність якого-небудь спірного питання. Остаточне вирішення цього питання і досягається під час дискусії. Для її успішного ведення учасники повинні мати знання про предмет обговорення, власну думку з цього питання, опанувати прийоми впливу на партнерів та управління бесідою [2, с. 39].

Отже, ми розглянули деякі з нетрадиційних методів комунікативно-орієнтованого навчання студентів-філологів англійської мови у ВНЗ. Їх реалізація повністю залежатиме від бажання, компетенції й ерудиції викладача. Уміння залучити студентів у процес активного засвоєння англійської мови – справа досить важка та багато в чому визначається прагненням студентів до отримання та вдосконалення своїх мовленнєвих умінь і навичок. Слід зауважити, що саме нетрадиційні методи стимулюють студентів до вияву мовної активності та в цьому полягає їх привабливість і пріоритетне значення.

Здійснене дослідження дає підстави для подальшого вивчення ефективних новітніх технологій комунікативно-орієнтованого навчання іноземної мови студентів філологічних спеціальностей у ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Вайсбурд, Л. М. Типология учебно-речевых ситуаций / Л. Вайсбург. – М., 1981. – 112 с.
2. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови [Електронний ресурс] / перекл. і адапт. Л. В. Биркун. – Oxford : Oxford University Press, 1998. – 49 с. – Режим доступу : www.oup.com.
3. Мильруд, Р. П. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам / Р. П. Мильруд, И. Максимова // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 5. – С. 17–22.
4. Улухина, Н. В. Контроль устного неофициального общения на иностранном языке / Н. В. Улухина // Иностранные языки в школе. – 1998. – № 2. – С. 14–18.

5. Ur P. A Course in Language Teaching. – Cambridge : Cambridge University Pres, 1996. – 146 p.

6. Rollanson, J. Grammar Activities (Pre-Intermediate-Intermediate) / J. Rollanson. – London : Mary Glasgow Magazines, 2001. – 48 p.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Бідюк Н. М.